

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ
ΩΝ ΕΝΙΑΙ ΦΡΑΓΚΙΚΑΙ(*)
ΥΠΟ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

«Memoriam veterum renovandum»

Γεώργιος ("Αγιος). Παλαιοὶ εἰς Ἀποίκια καὶ Στενιές τῆς Ἁνδρου ναοί, οἵτινες διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Διατάγματος ἐκηρύχθησαν ὡς διατηρητέα ἱστορικὰ μνημεῖα.

Γεώργιος ("Αγιος) τῶν Φράγκων. Βλ. ἐν τῷ ἐμῷ ἀρχεῖῳ τὸ ἀπὸ 1ης ἰουλίου 1798 πωλητήριον ἔγγραφο, ἐν ᾧ γίνεται μνεῖα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Φράγκικου. Βλ. καὶ Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰς τὰς Κυκλάδας ἐπὶ Φραγκοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Ὑπὸ ἔκδοσιν¹.

Δεσπότης Χριστοῦ (Ἐκκλησία τοῦ). Εὔρηται ἐν τῷ χωρίῳ Λαρδιά τοῦ Κορθίου. Κατὰ πρᾶξιν σφζομένην ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἁνδρου καὶ Σύρας, φ. 13α, ἡ ἐκκλησία τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ, ἡ μόνη παλαιὰ ἐνορία τοῦ χωρίου Λαρδιά, ἀναγνωρίζεται ἴδιον ἀναπόσπαστον κτῆμα τοῦ ἱερέως κὺρ Ἀντωνίου, πρωτοπαπᾶ ἐν Παλαιῷ Κάστρῳ Ἁνδρου, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς βεβαιούσιν ἀξιόπιστοι μάρτυρες καὶ ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ αὐτοῦ φαίνεται, ἀνῆκε πατρόθεν. Ἐπίσης ἀναγνωρίζεται οὗτος κύριος ὅλων τῶν ὧν ἡ ἐκκλησία οὕτη ἔχει ἀφιερωμάτων, ἀπαγορεύεται δὲ εἰς πάντα τὰ συστήση ἄλλην τινὰ ἐνορίαν καὶ «... ἀποσπᾶσαι ὀσπήτια ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης...». Ἡ πρᾶξις, συντεταγμένη τὴν 13 νοεμβρίου 1787, φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἁνδρου Διονυσίου², συνυπογραφομένων καὶ τινῶν κληρικῶν ὀσφυκιοῦντων Ἁνδρου καὶ Σύρας.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 282.

1. Ἁγιος Γεώργιος. Μικρὸν παρεκκλήσιον ἐν τῷ χωρίῳ Πιτροφός καὶ (ἀσύνθητες τοῦτο) ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας Φιλίππου Γιαννίσου.

Ἁγιος Γεώργιος. Παλαιὸν παρεκκλήσιον σχεδὸν ἐγκαταλελειμμένον, πλὴν καλῶς ἔτι διατηρούμενον, κάτωθι τῆς θέσεως Μεντώνης, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ χωρίου Πιτροφός εἰς Πατριτσαν.

Ἁγιος Γεώργιος. Παρεκκλήσιον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Πιτροφός καὶ εἰς θέσιν Παντουκιά, κάτωθι τοῦ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀποκαλυφθέντος ἀρχαίου κτισματος (βλ. Δημ. Πασχάλη, Ἡ Ἁνδρος. Ἡτορ ἱστορία τῆς νήσου ἀπὸ τῶν Ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Τόμ. Α'. σσ. 594, 95). Σ. Σ. ἐκδότου.

2. Ἦν οὗτος Διονύσιος Καίρης ὁ β', διατελέσας ἀρχιεπίσκοπος Ἁνδρου ἀπὸ τοῦ 1775 μέχρι 1799.

Δημητρίος (Ἅγιος). Παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ χωρίου *Φάληκα*. Ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἁνδρου καὶ Σύρας, φ. 5^B σφ-ζεραὶ σημεῖωμα ὑπὸ χρονολογίαν 1710, καθ' ὃ ὁ Γεώργιος Ὁρφανὸς ἀπὸ χωρίον Φάληκα ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἁνδρου Ἀθανασίου «λέγοντας ὅτι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκράτησεν ἀπὸ τοὺς προγονικοὺς του καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχη ἐκκλησιαστικὸν συγγενῆ τὴν παραδίδει εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ἁνδρου».

— Παρεκκλήσιον ἐν Παλαισιπόλει καὶ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς, ἐφ' οὗ ἀρχαία ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφὴ, ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τῆς νήσου Ἁνδρου.

— Ἐκκλησύδριον εἰς τὸ χωρίον Κουμάρι τοῦ Γαυρείου.

— Παρεκκλήσιον τῆς μονῆς Ἁγίας εἰς θέσιν Καψοροράχη.

— Κομψὸν ἐκκλησύδριον εἰς τὸ χωρίον Ἀποίκια, εὐκτήριος οἶκος τοῦ πύργου Μιχαὴλ Καῖρη, κατακειμένου ἤδη παρὰ τὸ ἐκκλησύδριον εἰς ἐρείπια. Ἔχει ὁ ναῖσκος οὗτος δρύφακτον μαρμάρινον, κοσμούμενον ὑπὸ ἱκανῶς πλουσιῶν γλυφῶν, τεχνηέντως εἰργασμένων. Εἰκονίζονται ἰδίως ἐπ' αὐτοῦ ἀνάγλυφοι ὁ δικέφαλος ἀετὸς ἐν τρισὶ διαφόροις στάσεσι, Χερουβείμ μετ' ἄλλων τινῶν παραστάσεων καὶ θυρεὸς μετὰ στέμματος, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἴστανται δύο ἄγγελοι. Ἄνωθεν τῶν διαστυλίῶν τοῦ δρυφακτου, ὑπὲρ τὴν ὄρσιαν ἀκριβῶς πύλην, οἰκοσῆμου τῆς οἰκογενείας Καῖρη, ἀποτελούμενον ὑπὸ θυρεοῦ, οὗ ἐνθεν καὶ ἐνθεν δύο λέοντες ὄρθιοι. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ἀναγεγλυμμένος ἐπὶ μαρμάρου λίαν ἐντέχνως, ὁ δικέφαλος αὐτοκρατορικὸς ἀετὸς τοῦ Βυζαντιοῦ ξιφῆρης. Ἡ πλάκωσις τοῦ ναοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ἦν δὲ τὸ ἐκκλησύδριον δλόκληρον μετὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἀδύτου καθωραϊσμένον διὰ τοιχογραφιῶν εἰκονιζουσῶν ποικιλίας ἐκ τε τῆς παλαιᾶς καινῆς Διαθήκης ὑποθέσεις, ὑφ' ἐκάστην τῶν ὁποίων φέρονται ἐπεξηγηματικαὶ ἐπιγραφαί. Ἱκαναὶ τῶν ζωγραφιῶν τούτων διασφύζονται καλῶς καὶ μέχρι σήμερον.

Ἀνάκειται δ' ἐν τῷ ἐκκλησιεδρίῳ εἰκὼν κεντητὴ τοῦ πάτρωνος αὐτοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὕψ. 0,65, πλ. 0,50, ἐφ' ἧς εἰκονίζονται καὶ ἄλλαι τινὲς παραστάσεις, εἰλημμένα ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου. Ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἀναγινώσκονται ῥαφιδωταὶ ἐπιγραφαὶ αἱ ἑξῆς:

*Μνήσθητι ὁ Θεὸς τῶν δούλων
σου Μηχαήλ, συμβίας, τέκτων
γοναίων καὶ ἀδελφῶν. Αὐκ'.*

*Μνήσθητι ὁ Θεὸς τῶν δούλων σου
Γάσπαρη, συμβίας, τέκνων, γοναί
ων καὶ ἀδελφῶν ἐν ἔτει 1820.*

Μεθ' ὅσα περὶ τοῦ πολλοῦ λόγου ἄξιου ἐκκλησυσδρίου τούτου ἐγράψαμεν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ *Χριστιανικῇ ἡμῶν Ἄνδρω* (Andros Sacra), ἀνεκηρύχθη τέλος τοῦτο διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Δ. ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

— Πίλαιὸν μικρὸν παρεκκλήσιον, κείμενον μεμονωμένον ὑπεράνω τῆς θέσεως Νειμποργιοῦ, ἐν ἀκαλλιεργήτῳ ἀγρῷ. Εὐθρηνται ἐν αὐτῷ παλαιαὶ εἰκό-νες καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀργυρήλατος μετὰ πολλῶν ἀνηρτη-μένων ἐπ' αὐτῆς ἀργυρῶν ἀφιερωμάτων¹.

Εἰρήνη (Ἁγία). Ἐκκλησία παλαιὰ εἰς Στραπουργίεσ. Ἀναφέρεται ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας ὡς παρ-εκκλήσιον τοῦ ναοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, καθοριζομένου τούτου διὰ πρά-ξεως, ἣτις φέρει χρονολογίαν 1783, φεβρουαρίου 10. Ἐν τῇ πράξει ὑπο-σημειοῦνται διάφοροι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου κληρικοὶ ὀφφικιάλιοι. Σφύζεται δ' ἐν τῷ ἐκκλησυσδρίῳ τούτῳ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμάρου, καθ' ἣν τὸ ἐκκλησυσδριον ἀνεκαινίσθη ἐν ἔτει 1612 ὑπὸ Ἐμμανουήλ ἱερέως καὶ τῆς πρεσβυτέρας αὐτοῦ Μαρίας.

— Μοναστήριον γυναικεῖον ἄνωθεν τοῦ χωρίου Στενιῶν καὶ ἐγγὺς τῶν Ἀποικίων. Ἔχει κομπήν μετὰ τροῦλλου βυζαντινοῦ θυμοῦ ἐκκλησίαν. Ἄνω-θεν τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ

*† Ἡ μὲν ἐκ βάθρων ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τούτου ὠκοδομήθη
παρὰ Λεοντίου Ἱερομονάχου ,αψ'γ' ὁ δὲ καλλοπι
σμός αὐτοῦ νῦν ἀπαρτίσθη διὰ προτροπῆς καὶ ἰδιαίτερας
δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Μεσημβρίας Κυρίου
Γρηγορίου κατὰ τὸ ,αως'.*

Ἡ ἐπιγραφὴ μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας ἀναγεγλυμμένη κεφαλαιώδεσι γραμμασι.

Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Μονὴ Ἁγίας Εἰρήνης. Μετ' εἰκόνων. Ἐν Ἀθή-ναις, 1930

1. Ἁγιος Δημήτριος. Μικρὸν παρεκκλήσιον εἰς θέσιν Μεντώνη, ἐν τῷ κτήματι τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος μνημονευομένης ἱερατικῆς οἰκογενείας Κακαροῦχα, κληρο-δοτηθὲν μετὰ τοῦ κτήματος κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατόπιν ἱερεῖς καὶ ἐφημέριους τοῦ ἰ. ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Πιτροποῦ Δημ. Θωμᾶν καὶ Λεων. Ψαριανόν. Μεντώνης ὄνομα χιακὸν (παπα-Γεώργιος Μεντώνης). Βλπ. Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Φοροπούλου, «Ἐγ-γραφα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου». «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ΚΠόλεως, ΙΘ' (1899) σ. 99-101.

Ἁγιος Δημήτριος. Μικρὸν παρεκκλήσιον, ἀνακαινισθὲν πρό τινων ἐτῶν τῇ συνδρομῇ τῶν χριστιανῶν, κείμενον ἐντὸς τοῦ χωρίου Πιτροπόσ, εἰς θέσιν Φει-δῶνα. Οἱ παλαιότεροι ἐνθυμοῦνται ὅτι τοῦτο ἐλειτούργει ὡς ἐνοριακὸς ναός, τελευ-ταῖος δὲ αὐτοῦ ἐφημέριος ὑπῆρξεν ὁ ἱερεὺς Ἀντώνιος Δερτούζος. Σ. Σ. τοῦ ἐκδότου.

— Παλαιὰ ἐν Ἀποικίαις ἐκκλησία, ἥτις διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1936 Β. Δ. ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Εἰσόδια Θεοτόκου. Παλαιὰ ἐκκλησία εἰς τὸ χωρίον Γιαννισέου τοῦ Κορθίου.

Ἐλευθέριος (Ἅγιος). Παρεκκλήσιον πλησίον τῆς δεξαμενῆς τῆς πόλεως Ἄνδρου, παρὰ τὴν θέσιν «Τρεῖς Ἐκκλησιές», πολλὰκις ἀνακαινισθέν. Ἐν Ἄνδρῳ αἱ ἐγκυμονοῦσαι γυναῖκες πανηγυρίζουν τὸν Ἅγιον Ἐλευθέριον (τῇ 15 δεκεμβρίου), ὅπως ὁ Ἅγιος ἐλευθερώσῃ αὐτάς καλῶς, διότι ὀνομάζεται Ἐλευθέριος, καθὼς καὶ οἱ κηπουροὶ ἐφορτᾶζουν καὶ οὗτοι τὸν Ἅγιον Τρύφωνα (τῇ 1η φεβρουαρίου) ὅπως φυλάττῃ τὰ τρυφερὰ τῶν κήπων αὐτῶν, διότι ὀνομάζεται Τρύφων, ὅπως οἱ ἔχοντες σωματικά πάθη λούονται εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἐφορτᾶζει τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀναληφθῶσι σὺν τῷ Χριστῷ καὶ αἱ σωματικά τῶν παθῆσεις, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶνε τῆς Ἀναλήψεως¹.

Ἐρμόλαος (Ἅγιος). Παλαιὸν παρεκκλήσιον ἐπὶ τοῦ Κάβου Σταρᾶ, τελευταῖον ἐξ ὀλοκλήρου ἀνακαινισθέν. Ἐχρησίμευσέ ποτε ἐν χρόνοις παρωχημένοις ὡς λοιμοκαθαρτήριον (Λαζαρέτον) ἐν καιρῷ ἐνσκηψάσης ἐν τῇ νήσῳ πανώλους.

Ἐξωκαστριανή. Βλ. Παναγία Ἐξωκαστριανή.

Ἐθαγγελίστρια. Εἰς θέσιν Λουριά. Ἀνηρέθη ἐπὶ τῶν θεμελίων παλαιᾶς βυζαντινῆς ἐκκλησίας. Θεωρεῖται ὡς θαυματουργὸς καὶ πάμπολλοι συρρέουσι κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτῆς ἐορτῆν.

Ἐοστάθιος (Ἅγιος). Ἐκκλησία παλαιοτάτη, ἐγερωθεῖσα, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καταδηλοῦται, ἐπὶ ἀρχαίου τεμένους παρὰ τὴν θέσιν Λουριά, ἐν περιβολίῳ πάλαι μὲν Μπίστη (Διαρραχίτη), τελευταῖον δὲ Τζωρτζῆ Καμπάνη. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ὅστις εἶνε θολοσκεστῆς, ὑπῆρχεν ἀρχαῖος τάφος, ἐξ οὗ ἀφαιρεθεῖσα εἶχεν ἐντειχισθῆ εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ ἐπιτύμβιος καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσα τὴν ἐπιχώριον ἱστορίαν ἐπιγραφὴ, ἥτις ἔχει ὅδε:

*Ῥώμης ἡδ' Ἀσίας ἐπιβάς διὰ πράγματα πολλὰ
καὶ πάντων ἀέθλων νεῖκος ἐνεγκάμενος
Ἄνδριος Διακίδης τέκνω μίγα τῷδ' ἐνὶ τύμβῳ
κεῖμαι Ἀβάσκαντος, παῖς κρατερῶν γονέων*

1. Ἅγιος Ἐλευθέριος. Παρεκκλήσιον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Πιτροφὸς καὶ εἰς θέσιν Κάμπος ἐντὸς τοῦ κτήματος Ἰωάν. Ψαριανοῦ. Συννημένως τούτῳ κεῖται ἕτερον παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐτέρου ἱερομάρτυρος Χαλαλάμπους, ἀμφοτέρων τῶν ἱερομαρτύρων ἰδιαιτέρως τιμωμένων ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ. Σ. ἐκδότου.

οὐχ ὡς Πηλείδης φίλτροις, ἀλλ' ὡς μέγας Ἄρης
μοιριδίοις λημφθεὶς οὐχ δάσαις βοτάναις.
Ἄλλὰ πατρὸς μὲν ἐμεῖο λυγρῶς [θανάτῳ ἀπελειφθῆν]
μήτηρ πενθαλέη [δ'] ἐστ [ἐνάχησε γόοις].

Ἡ ὕπαρξις αὐτόθι τοῦ ἀρχαίου τύμβου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣτις εἶνε ἔμμετρος, ἀνῆκει δ' εἰς τὸν Β' ἢ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα, προκαλεῖ πολλὰς σκέψεις, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ διελάβομεν. Βλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία τῆς Ἀνδρου, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 59-60, 392 καὶ 520-521, ἀριθ. 73¹.

Ζαχαρίας (Ἄγιος). Παλαιὰ ἐκκλησία ἐν Ἀρρην, οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Ζώνη (Ἄγια) ἢ *Μοναστηράκι*. Παλαιὸν μονύδριον παρὰ τὸν Ἀμόλοχον τοῦ Γαυρείου. Ἀπὸ πολλοῦ ἐρειπωθὲν κατήντησεν ἀπλοῦν παρεκκλήσιον, ὅπερ καὶ τοῦτο προϊόντος τοῦ χρόνου ἀποσαθρωθὲν ἀνακαινίσθη ἐν ἔτει 1909. Ἐκ παραδόσεως εἶνε γνωστὸν ὅτι αὐτόθι ἐμόναζον καλογραῖαι. Ὑπάρχουσι δὲ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην ἐρείπια ναοῦ παλαιότερου, ὅστις ἦτο ἐκτισμένος διὰ μαρμάρων καὶ πορίων λίθων, χρησιμοποιηθέντων τελευταῖον εἰς τὴν ἐν τῷ χωρίῳ ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἡ ἀνάμνησις τῆς καταθέσεως τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁποίας τιμᾶται τὸ παλαιὸν τοῦτο ἐν Ἀμολόχῳ γυναικεῖον μονύδριον, ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννῆτων (919 μ. Χ.), καθ' ὃν χρόνον μετεκομίσθη ἡ Τιμία Ζώνη ἀπὸ τῶν Ζήλων ἢ Ζήλας, οὔσης ἐπισκοπῆς τῆς μητροπόλεως Ἀμασειας. Πῶς δ' εὐρέθη ἐκεῖ Κύριος οἶδε. Τανῦν ἡ Ἁγία Ζώνη εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ ὄρει μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἀφιερωθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Λαζάρου, ὡς σημειοῦται σερβικοῖς γράμμασιν ὀπισθεν τοῦ συνοδεύοντος ταύτην Σταυροῦ, ὃν καὶ τοῦτον ἀφιέρωσεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς τὴν ἠθιεῖσαν μονήν. Ἔχει δ' ἡ ἐπιγραφή αὕτη οὕτω: «Λάζαρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ Κνέζης Σερβίας καὶ βασιλεὺς Γραικίας ἀνατίθημι τὸ κραταῖον ὄπλον σὺν τῇ ἀχράντῳ Ζώνῃ τῆς Παναγίας μου ἐν τῇ μονῇ Βατοπεδίου, τῆς βασιλείας μου, ἀρά».

Βλ. καὶ *Α. Φ. Ἀσημακοπούλου*, Ἡ ἅγια καὶ θαυματουργὸς Τιμία Ζώνη τῆς Θεοτόκου. Ὀλη ἡ ἀκριβὴς ἱστορία της. Ἐν Κωνσταντινὸπόλει, 1911, 8ον, σ. 16.— *Γ. Γοργίου*, Ὑμνος εἰς τὴν ἁγίαν Ζώνην πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς χολέρας. Κωνσταντινούπολις, 1911, 16ον, σ. 8.

Ζωοδόχος Πηγή. Παλαιὰ εἰς τὸ χωρίον Πισκοπειὸ τοῦ Κορθίου ἐκκλησία, τανῦν ἐνοριακὴ.

1. Ἐκκλησιόδριον ἐν τῷ χωρίῳ Ἀλαδινοῦ, ἐναντι ἀκριβῶς τῆς γεφύρας καὶ ἐπὶ κρηνοῦ ἐκτισμένον, φυλοκάτως ἀνακαινισθὲν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Ν. Δανιόλου. Σ. ἐκδότου.

Ἡλίας (*Προφήτης*). Παρεκκλήσιον τῶν Στραπουργιῶν. Ἐπὶ παλαιᾶς καλλιτεχνικῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἔργον πιθανώτατα τοῦ ἐξ Ἁνδρου δοκίμου εἰκονογράφου Νικολάου Μηνδρινοῦ, ἢ ἐπιγραφῆ·

*Διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανοσιωτάτου
ἀγίου προηγουμένου κὺρ Ἀγαθαγγέλου Μηντρινοῦ.*

Ἡ χρονολογία δυσδιάγνωστος.

Ἐπὶ εἰκόνας δὲ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἔργον ἐπίσης χρωστῆρος καλλιτέχνου·

1803. Διὰ συνδρομῆς Δημ. Σελᾶ.

Πλεῖστα ἐν Ἁνδρῷ εὑρῆνται παρεκκλήσια τιμώμενα τῷ ὀνόματι τοῦ Προφήτου Ἡλία ἐπὶ τῶν κορυφῶν ἰδίᾳ τῶν ὄρεων, ἅτε τοῦ Προφήτου Ἡλία ἀντικαταστήσαντος τὴν παρ' ἀρχαίοις λατρείαν τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος. Ἐν Ἁνδρῷ πολλοὺς εἴλκυεν ἄλλοτε προσκυνητὰς τὸ κατὰ τὴν θέσιν *Φανερό* παλαιὸν ἐκκλησύδριον τοῦ Προφήτου Ἡλία, ὅπερ ἦτο μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα¹.

Θαλασσινῆ (*Ἁγία*). Γραφικὸν ἐκκλησύδριον ἐγειρόμενον ἐπὶ ἐναλίῳ τῇ ξηρᾷ προσκειμένου βράχου κατὰ τὴν πρὸς τὸν λιμένα νεύουσαν ΒΔ πλευρὰν τῆς πόλεως Ἁνδρου. Πανηγυρίζει τὴν 23ην αὐγούστου (ἀπόδ. ἑορτῆς Θεοτ.). Ἐν Κάστρῳ τῆς Μήλου ὑπάρχει ναὸς *Παναγίας Θαλασσιώτισσας*, ἐν Ἡρακλείῳ δὲ τῆς Κρήτης *Παναγίας Θαλασσομάχισσας*. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐν Θήρᾳ ναὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γεώργιος ὁ Θαλασσίτης*².

Θέκλα (*Ἁγία*). Παλαιὸν ἐν τῷ τ. δήμῳ Ἁνδρου ἐκκλησύδριον, κατὰ τὴν θέσιν *Κελεριά*, μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου³.

Θεόδωροι (*Ἁγιοὶ*) Ἀμολόχου. Παλαιὰ ἐν Ἀμολόχῳ τοῦ Γαυρείου ἐκκλησία, ἣτις διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Διατάγματος ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Θεοδώρου (Ναὸς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος). Ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἁνδρου καὶ Σύρας, φ. 4^β, εἶνε καταγεγραμ-

1. Προφ. Ἡλίας. Παρεκκλήσιον ἐν τοῖς ὄρεισι τῶν χωρίων Πιτροφοῦ καὶ Παλαιοπόλεως, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ Πλάσσα, λειτουργούμενον κατ' ἔτος ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Προφήτου, καθ' ἣν ἐν Ἁνδρῳ ἐπεκράτησε νὰ ἑορτάζωσιν οἱ Λεωνίδαί, ἀγνώστου ὄντος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Ἱερομάρτυρος Λεωνίδου, τῆς μνήμης αὐτοῦ ἐπιτελουμένης τῇ 15 Ἀπριλίου Σ. τοῦ ἐκδότου.

2. Βλ. Β. Α. *Μυστακίδου*, *Θηραϊκῶν καὶ πατριαρχικῶν κωδικῶν κατάλοιπα*. «Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», ἔτ. Η' (1931), σ. 305.

3. Ἁγία Θέκλα. Παρεκκλήσιον λειτουργούμενον ὑπὸ τῶν ἐφημερίων τοῦ χωρίου Πιτροφοῦ, εἰς θέσιν Κατρη, ἄνωθεν τῆς Χειμωνικῆς, ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Ἁνδρου Γαυρείου. Βλ. καὶ Δημ. Ἡ. *Κωνσταντινίδη*, *Τὸ ἐν νήσῳ Ἁνδρῳ ναῦδριον τῆς ἀγίας Θέκλης*. «Θεολογία» ΚΕ' (1954), σ. 630-636.

μένη προᾶξι φέρουσα χρονολογίαν 1708, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Φιλιππίδης ἐξήτησε παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Ἀθανασίου τὸν ἐν τῷ χωρίῳ Πιτροφῶ ναὸν τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, ὅπως ἐξ ἰδίων ἀνακαινίσῃ αὐτόν, ὄντα παλαιὸν καὶ μικρόν, καὶ κατέχη αὐτόν ὡς κτήτωρ. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτόν ἡ ἄδεια αὕτη ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ δίδῃ οὗτος ἐνιαυσίως εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἄνδρου λίτρας κηροῦ δύο «εἰς ὀνομασίαν τέλους», πάντα δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ ναοῦ εἰσοδήματα νὰ καρποῦται ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Φιλιππίδης καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. Ἡ προᾶξι φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Ἀθανασίου¹.

Θεολόγος (Ἁγιος Ἰωάννης δ). Παλαιὰ ἐκκλησία εἰς Ἀπροβάτου τοῦ τ. δήμου Ἀρνης. Ἐν τῷ Ἱερῶ Κώδικι τῆς ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου καὶ Σύρας σφίζεται προᾶξις χρονολογουμένη τῷ αἴθρῳ ἔτει, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, καταστροφθεῖσα τῇ αἰτήσει τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Πέρου ἀπὸ χωρίου Ἀρνά, προκειμένου περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς Ἀπροβάτου, ὃν δι' ἰδίων ἐξόδων ἀνῆγειρεν ὁ μακαρίτης θεῖος αὐτοῦ Νικολὸς Πέρος. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἀποφαίνεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου καὶ Σύρας, ὅστις δὲν ὑποσημειοῦται, ἵνα «ἡ εἰρημένη ἐκκλησία τοῦ Θεολόγου, κειμένη εἰς Ἀπροβάτου, εἰς τὸ ἐξῆς εἴη καὶ λέγηται παρεκκλήσιον ἀναπόσπαστον τοῦ ἀνωθεν πατᾶ Ἰωάννου Πέρου ἔχοντος ἄδειαν ἱερουργεῖν ἐν αὐτῷ καὶ πανήγυριν συγκροτεῖν κατ' ἔτος κατὰ τὴν πρώτην συνήθειαν τῇ κς' τοῦ Σεπτεμβρίου παρ' οὐδενὸς ἐνοχλουμένου ἢ ἐμποδιζομένου, ὀφείλει δὲ ἡ ῥηθεῖσα ἐκκλησία διδόναι τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον πρὸς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἄνδρου κηροῦ λίτραν μίαν εἰς ὀνομασίαν τέλους». Ἦν δὲ ὁ μὴ ὑπογραφομένος ἐν τῇ πράξει ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου πιθανώτατα ὁ Ἰωάσαφ, ὅστις διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου ἀπὸ τοῦ 1768 μέχρι τῆς 25 Νοεμβρίου 1774, ὅτε μετὰ ὀδυνηροτάτην νόσον, ἐπὶ τέσσαρας ὅλους μῆνας διαρκέσασαν, μετέστη πρὸς Κύριον².

Θεολόγος (ὁ Μέγας). Παλαιὰ κατὰ τὴν θέσιν *Παραδεισι* ἐκκλησία, μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σύρα.

Θεοσκεπάστη. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ Θεοσκεπάστη τῆς Ἄνδρου. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Λευκώματος τοῦ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ Συλλόγου «Ἡ Ἄνδρος», ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ 1939, σ. 6—16.

1. Περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθανασίου βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἀναγραφή χρονολογικῆ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν Ἄνδρῳ, περιοδ. «Θεολογία», τ. Δ' (1626), σ. 295-302 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

2. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἀναγραφή χρονολογικῆ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ. Περιοδ. «Θεολογία», τ. Ε' καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 6-18.

Θεοτόκος. Μικρὸν ἐκκλησύδριον ἐπὶ ὁμωνύμου ἐναλίου βράχου τῆ ξηρᾷ προσκειμένου, πρὸς Α. καὶ οὐ μακρὰν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Κατὰ τὴν *Νηὰ Παρασκευή*, ἐπέτειον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, εἰορτάζει τὸ γραφικὸν τοῦτο ἐκκλησύδριον, ὅτε οἱ κάτοικοι τοῦ ναυτικοῦ χωρίου τῶν Στενιῶν καὶ ἱκανοὶ καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς Ἀνδρου μεταβαίνουνσι διὰ λέμβων εἰς τὴν ἐφ' ἧς τὸ ναῦδριον τοῦτο νησιδα, εὐσεβῶς πανηγυρίζοντες. Ἡ νησις Θεοτόκος καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς μικρὸν, ὡς εἴρηται, ἐκκλησύδριον ἐχρησιμοποιοῦθησαν ὡς λοιμοκαθαρτήριον (Λαζαρέτον) κατὰ τὴν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς Ἀθήνας ἐνσκήψασαν ἐπιδημίαν χολέρας τοῦ 1854. Οἱ δι' Ἀνδρον ἐπιβάται τῶν ἐκτελούντων τότε τὴν συγκοινωνίαν ἱστιοφόρων εἰς τὴν νησιδα Θεοτόκον ἐτέλουν τὴν κάθαρσιν αὐτῶν μετὰ πάσης αὐστηρότητος, οὕτω δὲ κατωρθώθη ὥστε ἡ Ἀνδρος νὰ παραμείνῃ ἀπρόσβλητος ὑπὸ τῆς βροτολογιοῦ νόσου, ὑφ' ἧς τοσοῦτον ἐδεινοπάθησαν αἱ ἄλλαι Κυκλάδες, Ἰδία ἢ Σύρος, ἡ Μύκονος, ἡ Πάρος καὶ ἡ γειτονικὴ Τήνος. Παρὰ τὸν ναῖσκον δὲ τοῦ νησιδρίου τούτου ἀνευρέθησαν πρὸ δεκάδων τινῶν ἐτῶν ὑπὸ τινος ναυτικοῦ Ν. Χατζόγλου ἢ Τσίμπρη διακόσια χρυσᾶ βενετικὰ φλωρία κεκρυμμένα ἐν τινὶ ὀπῆ.

— Παλαιὰ ἐκκλησία ἐν Κορθίῳ, μετὰ τῶν χωρίων Κοχύλου καὶ Ῥοῶ.

Θεοτόκου (Ἐκκλησία τῆς ὑπεραγίας) τοῦ χωρίου Βουρκωτή. Ἐν τῷ Ἱεροῦ Κώδικι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀνδρου καὶ Σύρας, φ. 11^β, σφίζεται πρᾶξις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀνδρου καὶ Σύρας Ἰωάσαφ, συνυπογραφόντων καὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀφρικιαλίων ὑπὸ χρονογίαν 1772, μαρτίου 1η. Κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν παρέστη ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν κληρικῶν ὁ ἱερεὺς Ἀνδρέας Φραντζέλος.. παρακαλῶν ἵνα καταστρωθῆ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Κώδικος τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς ἡ ἐκκλησία τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐνορία οὕσα παλαιὰ τοῦ χωρίου Βουρκωτῆς, εἰς ἐνδειξιν καὶ τῶν μεταγενεστέρων. Βεβαιωθέντος δὲ ἐκ παλαιῶν προσενεχθέντων ἐγγράφων τῶν προαρχιερατευσάντων ἐν Ἀνδρῶ Ἀθανασίου καὶ Φιλοθέου¹, «... ὅτι ἡ ὀρθοδόξα ἐκκλησία ὑπῆρχε κτῆμα πατρικὸν τοῦ ποτὲ ἱερέως Ἰάκουμου Πετρίτση μετὰ πάντων τῶν ἀφιερωμάτων καὶ λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων, ἧτις καὶ προικοδοτηθεῖσα, κατὰ τὴν τοπικὴν συνήθειαν, πρὸς τὴν ἐκείνου θυγατέρα Ἀνέζαν, γυναῖκα νόμιμον χρηματίσασαν τοῦ Δημήτρη Σανιδᾶ, καὶ παρ' ἐκείνης πάλιν πρὸς τὴν περσβυτέραν τοῦ ἄνωθεν Ἀνδρέου Φραντζέλου ὀνόματι Περιμάχῳ, ἐγένετο κτῆμα ἴδιον αὐτῆς· καθὼς καὶ ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ αὐτῆς φαίνεται...». Κατὰ ταῦτα ἐκδίδεται ἡ ἀπόφασις, καθ' ἣν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ἴδιον καὶ ἀναπόσπαστον κτῆμα τῆς «... ἄνωθεν περσβυτέρας Περιμάχῳ, μετὰ πάν

1. Περὶ τῶν ἀρχιερέων τούτων βλ. *Α. Π. Πασχάλη*, Ἀναγραφὴ Χρονολογικῆ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν Ἀνδρῶ, τεύχ. 1-4, ἐν Ἀθήναις, 1926—1927.

των τῶν ἀφιερωμάτων καὶ ἐνοριτῶν τοῦ χωρίου, μηδενὸς δυναμένου ἄλλην τινὰ τῶν ἐκκεῖ ἐκκλησιῶν παρεκκλήσια ὄντων καὶ ὀνομαζομένων, ἐνορίαν ποιῆσαι, καὶ ἀποσπᾶσαι ὁσπῆτια ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐνορίας ἐπὶ μηδεμιᾷ προφάσει...».

Θεοτόκου (Ἐκκλησία τῆς) ἐν τῷ χωρίῳ Σασῶ. Ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου καὶ Σύρας, φ. 5^β, σφίζεται βεβαίως τοῦ Ἄνδρου Φιλοθέου, φέρουσα χρονολογίαν 1759, καθ' ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φιλόθεος ᾠκοδόμησεν ἐν τῷ χωρίῳ Σασῶ ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, ἵνα ἐκκλησιάζωνται οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ χριστιανοί, τέως στερούμενοι τοιαύτης. Ἀφίνονται δ' ἐλεύθεροι οἱ κάτοικοι νὰ ὀρίσωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ οἷον ἂν ἐθέλωσιν ἱερέα, ὑποχρεούμενοι νὰ τελῶσιν ἐνιαυσίως τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἄνδρου μίαν λίτραν κηροῦ.

Θεοτόκος Νοτική (γρ. Νωτική = Ἐνωτική). Παλαιὰ ἐκκλησία ἐν Καππαριᾷ τοῦ Κορθίου. Ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας σφίζεται πρᾶξις ὑπὸ χρονολογίαν αψοδ' μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, δι' ἧς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου καὶ Σύρας Ἰωάσαφ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, ὑπογραφομένων, ἀποφαίνεται, ἐξειδόμενος ἐπὶ προσαχθέντων ἐπισήμων γραμμάτων, ἵνα τὸ ἥμισυ τῆς εἰρημένης ἐν Καππαριᾷ ἐκκλησίας μετὰ πάντων τῶν ἡμίσεων κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς, κινήτων καὶ ἀκινήτων, καὶ ὅσων ἂν προσκτήσῃται, ἀνήκη ὡς ἴδιον κτῆμα ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον εἰς τὸν ἱερέα Δημήτριον Ξένον, ὅστις πολιτευόμενος κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας τοῦ ἰδίου ἐπαγγέλματος καὶ ἱεροπραγῶν νομίμως ἐν αὐτῇ θέλει καρποῦσθαι ἀνενοχλήτως πάντα τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα, ὑποχρεούμενος ἅμα νὰ ἐπιδίδῃ ἀδιαλείπτως καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἄνδρου κηροῦ λίτραν μίαν «εἰς ὀνομασίαν τέλους».

Ἰουλιανῆ (Ἁγία). Προφέρεται *Γιουλιανῆ*. Παλαιὰ ἐκκλησία εἰς τὸ ἐγκαταλελειμμένον νεκροταφεῖον τῶν Στραπουργιῶν, εἰς ἐρείπια νῦν καταρρέουσα.

Ἰωάννης (Ἁγιος). Παλαιὸς ἐν Ἀποικίσις ναός, ὅστις διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Δ. ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Ἰωάννης (Ἁγιος) Ἀμολόχου. Παλαιὰ ἐκκλησία, ἥτις διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Δ. ἐκηρύχθη ὡς ἀρχαιολογικὸν διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Ἰσίδωρος (Ἁγιος). Παλαιὸν ἐκκλησύδιον ἐν τῇ βορείᾳ παραλίᾳ τῆς νήσου. Κοινῶς *Ἀτ Σίδερης*.

Ἰωάννης (Ἁγιος) τοῦ Μπαίλου. Βλ. Μπαίλου.

Ἰωάννης (Ἅγιος) ὁ *Καμαριανός*. Βλ. Καμαριανός.

Ἰωάννης (Ἅγιος) *Θεολόγος*, ὁ τοῦπικλῆν *Ξανεμίτης*. Βλ. Ξανεμίτης.

Ἰωάννης (Ἅγιος). Παλαιὸν παρεκκλήσιον κατὰ τὴν συνοικίαν Παράπορτι τοῦ Κάτω Κάστρου. Πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐκκλησудρίου τούτου ἀνάκειται ἐπεστρωμένη πλάξ ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, φέρουσα ἐγγεγλυμμένον ἐν φυσικῶ σχεδὸν μεγέθει κρανίον νεκροῦ μετὰ δύο ὀστέων χιαστί, κατωθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν·

... πόνος . . . . . κοιμητηρίου

... ὃ ἀδελφοί, θρηνεῖτε καὶ δακ[ρῦετε].

Ἡ πλάξ ἀριστερὰ ἀποτεθραυσμένη. Παρὰ τὴν ἀνωτέρω μεγάλη ἐπιμήκης πλάξ ἔξ ὑποφαίου μαρμάρου, προδήλως καὶ αὕτη τάφον καλύπτουσα. Καὶ ἐπὶ ταύτης σφίζεται ἐπιγραφὴ καλυπτομένη σχεδὸν ἔξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῆς ἐπιτεθείσης ἐπ' αὐτῆς φλιάς τοῦ ναῖσκου. Γράμματά τινα μόνον διακρίνονται, ὧν ἡ ἐγγλύφησις ἱκανῶς ἐπιμεμελημένη. Ἐν δὲ τῷ ἱερῶ ἀδύτῳ τοῦ ἐκκλησудρίου τούτου εὑρηται ἐνφοδομημένον ἐπίκρανον βυζαντικόν, φέρον ἀναγεγλυμμένους ῥόδακας καὶ ἄλλα τινὰ ἐλικοειδῆ κοσμήματα, εὐτέχως εἰργασμένα¹.

Καμαριανός (Ἄϊς Γιάννης ὁ). Παλαιὰ μικρὰ ἐκκλησία εἰς Στραπουγίλεις παρὰ τὸν πύργον Φολεροῦ, τοῦ ὁποίου ἦτο εὐκτήριος οἶκος. Παρὶ τὸν ναὸν ἀλλή ἀψιδωτή, ἔξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Καμπάνη (Παναγία τοῦ). Βλ. Φανερωμένη Μεσαρίας.

Κατασυρτή (Παναγία). Παλαιὰ ἐν Ἀποικίαις ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἄλλοτε μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὑπήγοντο δ' ὑπὸ τὴν Παναγίαν Κατασυρτὴν τὰ ἐξῆς ἐν Ἀποικίαις παρεκκλήσια· Ἡ Ἁγία Μαρίνα εἰς τοῦ Καρυστινοῦ, ἡ Παναγία εἰς τοῦ Σταματέλου, ἡ Κοίμησις εἰς τοῦ Ταπόντε, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἡ Ἀποτομή τοῦ Προδρόμου εἰς τὴν Ῥάχη. Βλ. Παλαιοῦ Κώδικος τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα σ. 396. Ἐπὶ παλαιῶν εἰκόνων

1. Τρία παλαιὰ παρεκκλήσια ἐν τῷ χωρίῳ Πιτροφός.

α'. Τὸ ἐντός τοῦ κτήματος Κωνστ. Λουκρέζη, τιμώμενον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

β'. Τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ χωρίου, ἐπὶ κρηνοῦ ἐκτισμένον καὶ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου παλαιὸν παρεκκλήσιον.

γ'. Τὸ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, παρὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ χωρίου παρεκκλήσιον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σ. Σ. ἐκδότου.

τῆς ἐκκλησίας ταύτης, δεξιᾶς χειρὸς ἔργων, ἀναγινώσκονται ἱκανὰ σημειώματα, ὧν ἓνα ἀποσφύζομεν ὧδε. Ἐν εἰκόνι τοῦ Ἁγίου Νικολάου

*Μνήσθητι ὁ θεὸς
τοῦ δούλου σου
Γαλακτίου προ-
ηγουμένου.
α ψ π γ'.*

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου

*Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γαλακτίου προηγ-
ουμένου Καραϊωάννου. α ψ π γ'.*

Ἐπὶ δὲ εἰκόνας τοῦ Παντοκράτορος

Χεὶρ Νικολάου Μηνθρινουῦ. α ψ ο γ'.

Εἰς τὸ παλαιὸν ξυλόγλυπτον τέμπλον τῆς Παναγίας Κατασυρτῆς εἶχε προστεθῆ πρό τινων δεκαετηρίδων τμήμα τοῦ περικαλλοῦς καὶ ὑπὸ καλλιτεχνικῶν γλυφῶν κοσμουμένου ὀλοχρύσου δρυφάκτου τῆς ἐν Ἀπατουρίοις ἑλληνοφραγκικῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Χρυσοπηγῆς. Ἄλλ' ἐπ' ἐσχάτων, ὡς μετὰ λύπης ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ μαρτυρίου του ἐπιληροφορήθη ὁ γράφων, τὰ πάντα σχεδὸν ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ ἀπειροκάλως συντελεσθείσης ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ, ἐπικροτούντων μάλιστα ἀγροίκων ἐπιτρόπων. Κατόπιν τῆς συντελεσθείσης καταστροφῆς καὶ μεθ' ὅσα ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐξετέθησαν ἡ ἐκκλησία αὕτη διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Διατάγματος ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον. Ὄφειλε δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡ Παναγία Κατασυρτὴ εἰς περιέργον γεωλογικὸν φαινόμενον, καθ' ὃ τὸ ἐφ' οὗ ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔδαφος, ὑποστὰν κατολισθησιν, κατεσύρθη μετὰ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ ὄλων τῶν πέριξ οἰκιῶν, ἀβλαβῶν ἀπομεινασῶν, εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς θέσεώς του ἀπόστασιν¹.

~~Καταφυώτισσα Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἐπὶ τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας τῆς Ἄνδρου. Ἡ Παναγία Καταφυώτισσα. Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Περιοδ. «Θεολογία», ΙΖ' (1939), σ. 33-7 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.~~

Κερὰ Δεοῦσα (Παναγία Ἐλεοῦσα). Παλαιότατον ἐκκλησίδριον ἐγειρόμενον παρὰ τὴν Παλαιόπολιν, ἐν ὁμωνύμῳ μικρῷ συνοικισμῷ. Ἐν τῷ ἐκκλησιδρίῳ τούτῳ εὐρηνται ἐνφοδομημένα πλείστα ἀρχαῖα μάρμαρα ἐξ ἄλλης χρήσεως εἰλημμένα, ὧν τινὰ φέροντα ἕχνη δυσδιάγνωστα ἐπιγραφῶν. *Παναγία Ἐλεοῦσα* εἶνε ἡ τοῦς ἐπικαλουμένους αὐτὴν οἰκτείρουσα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τουρκοκρατίας παλαιὰ ἐνοριακὴ ἐκκλησία Ἁγία Ἐλεοῦσα.

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἄνδρου, ἐν Ἀθήναις 1933, σ. 37.

Βλ. Θ. Ν. Φιλαδέλφειας, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1902, σ. 277.

Κεριακή (Ἁγία). Ἐκκλησία ἐν Κορθίῳ κειμένη μεταξὺ Παλαιοκάστρου καὶ τοῦ χωρίου Ῥοώ, παρὰ τὴν θέσιν *Καβαλοῦρηδες*.

— Ἐκκλησία παρὰ τὴν Κουμανὴν καὶ τὸ Βιτάλι.

Κλαούνα (*Παναγία*). Ἄλλοτε ἐνοριακὸς ναὸς τῶν Στραπουρογῶν. Τὸ παλαιὸν τῆς κωδωστάσιον εἶνε κισσοστεφές καὶ γραφικώτατον. Ἐορτάζει τὴν Τρίτην ἀπὸ τῆς Λαμπρᾶς.

Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἐν Ἀμολόχῳ. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου σφύζεται ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·

Ἐνθάδε κεῖται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Δημήτριος τοῦ Μαστρογιαννούλη, κητόρου τοῦ ναοῦ τούτου. Ἔτει 1804.

Ἡ ἐπιγραφή εἶνε κεφαλαιώδης κατὰ τὸ βυζαντιανὸν ἰδιότυπον, περιέχει δὲ πλείστας ἀνορθογραφίας.

Ἐπὶ ἄλλης πλακὸς ἐντετειχισμένης ἐν τῷ ναῷ δεξιᾷ εἰσιόντι, κεκαλυμμένης δὲ ὑπὸ παχέος ἐπιχρίσματος ἀσβέστου, ἀναγράφεται ἡ χρονολογία 1780, ὅτε ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς οὗτος ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος Δημητρίου Μαστρογιαννούλη.

Ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὑπάρχει ὡσαύτως καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·
1810 Ἐστρώθη ἡ παροῦσα ἐκκλησία παρὰ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γιαννούλη τοῦ Μαστροδημητρίου κητόρου τοῦ ναοῦ τούτου. Καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη βρίθκει ἀνορθογραφιῶν.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὕτῃ εὔρηται ὁ τάφος τοῦ Γιαννούλη Δημητρίου, προκρίτου τῶν ἐν Ἄνδρῳ ἀλβανοφόνων, ὅστις ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπίτροπος τοῦ Ἀμολόχου καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων πρῶτος δήμαρχος Γαυρείου, ἀποθανὼν ὀγδοηκοντούτης τῷ 1857¹.

Ἡ ἐν Ἀμολόχῳ ἐκκλησία αὕτη διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Δ. ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Κούμουλος (*Παναγία*). Ἐκκλησία εἰς τὸ χωρίον Μαίνητες, οὕτω κληθεῖσα ἀπὸ τινος Κουμούλου ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαινισθείσης παλαιᾶς ταύτης ἐκκλησίας ὁ κτήτωρ. Ὑπεστήριξάν τινες ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου περιωνύμου ἐν Ἄνδρῳ ναοῦ τοῦ Βάκχου, ἐξ οὗ ἔρρεε κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ θεοῦ οἶνος ἀντὶ ὕδατος². Ἡ ὑπόθεσις εἶνε ἀτυχής. Εἰς τὸ χωρίον, ἐν ᾧ εὔρηται ἡ ἐκκλησία, οὐδὲν ἀπολύ-

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β', σ. 391 ἐνθα εἰκὼν αὐτοῦ.

2. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 233·4.

τως σφάζεται ἴχνος τῆς παλιᾶς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ ὑπὸ τὴν ἐκκλησιᾶν ἀναθρόσκουσα πηγὴ, ἀφθονωτάτη οὖσα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀρδεύονται δι' αὐτῆς ὅλαι αἱ μεγάλαι τῶν Μαινήτων ἐκτάσεις τῶν ἐσπεριδοειδῶν, καθὼς καὶ τῶν παρακειμένων χωρίων Κουμανῆς, Μεσσαριᾶς καὶ μέρους ἔτι τῶν Λιβαδίων, δὲν θὰ ἐπέτρεπε βεβαίως τὴν τέλεσιν τοιοῦτου θαύματος.

Ἐπὶ τῆς Β. ὄψεως τοῦ ναοῦ τούτου ἐντετειχισμένη ἡ ἑξῆς ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς ἐπιγραφὴ:

*Ἄνασσα μῆτερ τοῦ θεανθρώπου . . .
 . . . καὶ Δαπάνη Νικόλαος Κονδύλης
 τῆς Κοινότητος τὸν δὲ δομησας δοῦμον
 ἀλλὰ φύλατε αὐτὸν ὡς προμηθέα. Ἄνακε-
 νίσθη δὲ ἱεραρχοῦντος Διονυσίου Καίρη καὶ
 ἱερομονεούντος Μανουὴλ Ἰωάννου. Ἀψμ' 1.*

Πρὸ τοῦ ναοῦ τρεῖς ἐν συνεχείᾳ κρῆναι προχέουσιν ἐν δαψιλείᾳ τὰ κρυστάλλινα αὐτῶν νάματα². Ἐπὶ τῆς προσόψεως δ' ἐκάστης τῶν κρηνῶν τούτων ἀνάκεινται ἐντετειχισμένα μαρμάρινα ἀνάγλυφα ἱκανῶς εὐμεγέθη, πάντα χριστιανικῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐλέγχουσι φραγκικὴν τὴν προέλευσιν, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς τὸν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑπάρχοντά ποτε δυτικὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Βενεράνδας, Ἐπὶ ἐνὸς τούτων εἰκονίζεται θυρεὸς, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου στέμμα. Ἐν δὲ τῷ θυρεῷ πτηνὸν καὶ τρεῖς κρίνοι. Τὸ ἕτερον ἀνάγλυφον παριστᾷ μέγαν δικέφαλον αἰτὸν μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας, φέροντα στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν, κρατοῦντα δ' ἔνθεν μὲν σταυρόν, ἑτέρωθεν δὲ ξίφος ἀνεσπασμένον. Ὑπὲρ τὴν παράστασιν ἡ ἐπιγραφὴ:

*1805 . . Ἀριλήου
 Μηχαλάκης Ροήδης*

Τὸ τρίτον ἀνάγλυφον εἰκονίζει τὴν κρίσιν τοῦ Σολομῶντος, ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὑποθέσεως. Ὁ Σολομῶν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, αἱ δύο μητέρες καὶ ὁ θεράπων ἕταιμος νὰ τάμη εἰς δύο ἀμφισβητούμενον βρέφος. Πάντα παρίστανται ἀναγεγλυμμένα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου μὲ πολλὴν ζωὴν, προδίδοντα δεξιὰν καλλιτέχνου χεῖρα.

Ἐπὶ μαρμαρίνης δὲ πλακὸς ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τοῦ ναοῦ ἐπιγραφὴ:

Ἀνηγέρθη δαπάνη Ν. Α. Μανροκορδάτου ἐν ἔτει 1874.

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου, ἐν «Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τ. Δ' (1927), σ. 63-4 καὶ ἐν ἰδίῳ τσίχει.

2. Ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τοῖς περιβάλοις τῶν ἀρχαίων ναῶν κρηνῶν βλ. Κ. Ν. Καλλιníkου, Ἡ Κρήνη. Περιοδ. «Ἀνάπλασις», ἔτ. ΚΓ' (1910) ἀριθ. 175. Περβλ. σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ Δ. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὰ Σύλλεκτα, Ὑπὸ ἔκδοσιν.

Ἡ ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν 23 αὐγούστου (ἀπόδ. ἑορτ. Θεοτόκου), ὅτε συρρέουσιν εἰς Μαΐνητες πολυπληθεῖς οἱ κάτοικοι ἐκ τε τῆς πόλεως Ἄνδρου καὶ τῶν πέριξ χωριῶν.

Κυπριανὸς (Ἅγιος). Παρεκκλήσιον εἰς τὸν κάτωθεν τῆς ἐν Ἄρρη μονῆς τῆς Ἁγίας ὄρμον Ταρσανᾶν. Ἐκ τοῦ ἐκκλησυσδρίου τούτου πιθανώτατα ὠνομάσθη καὶ ὁ πλησίον συνοικισμὸς *Κυπρί*. Εὐϋρηνται δ' ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐνφωκοδομημένα μάρμαρα εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίας χρήσεως, σφύζονται δ' ὄχι μακρὰν αὐτοῦ καὶ λείψανα παλαιοῦ πύργου, ἐγειρομένου αὐτόθι πρὸς φρουρήσιν τῆς ἐπικαίρου θέσεως ἀπὸ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ἢ καὶ παλαιότερον. Ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου τοῦ παλαιοῦ τούτου παρεκκλησίου ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τῶν ζωγράφων Ἁγαγνώστον Μάρκου καὶ Ἰωάννου Μάρκου. Ἦσαν οὗτοι πατήρ καὶ υἱὸς ἐκ Γαυρείου, τῶν ὁποίων τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα σφύζεται καὶ μέχρι σήμερον.

Κυπριανὸς (Ἅγιος). Ἐκκλησίδριον, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ὁ παρὰ τὰ Λάμυρα συνοικισμὸς *Κυπρίνα*. Ἦτο ποτὲ τὸ ἐκκλησύδριον τοῦτο μοναστικὸν κέτρον καὶ εἶτα μετόχιον τῆς μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἁγίας.

Κυριακὴ (Ἁγία). Παλαιὰ ἐν Ἀποικίαις ἐκκλησία, ἥτις διὰ τοῦ ἀπὸ 24 ἰουλίου 1936 Β. Δ. ἐκηρύχθη ὡς διατηρητέον ἱστορικὸν μνημεῖον.

Κωνσταντῖνος (Ἅγιος). Ἐκκλησύδριον παρὰ τὸ χωρίον Χώναις τοῦ Κορθίου καὶ δὴ ἐπὶ τῆς θέσεως Μάκρωνας. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ἐκκλησυσδρίου τούτου ἀνέκειτο ἀρχαῖον ἀνάγλυφον ἐντετειχισμένον καὶ ἐπιτυμβία ἐπιγραφὴ, ἀμφότερα ἀποτειχισθέντα καὶ μεταφερθέντα εἰς τὸ ἐν τῇ Καϊρείῳ Σχολῇ τῆς πόλεως Ἄνδρου ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ γράφοντος Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον¹.

Λεόντιος (Ἅγιος). Ἐκκλησία παλαιὰ τοῦ ὑπὸ τὸ Κάστρον Κορθίου ὁμωνύμου μονυδρίου, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ διαλελυμένον εἶνε ἤδη μετόχιον τῆς μονῆς Παναχράντου².

Λεοῦσα (Κερά). Βλ. Κερά Λεοῦσα.

Λουκιανὴ (Ἁγία). Παλαιὸν φραγκικὸν ποτε παρεκκλήσιον ἐν τῷ δήμῳ Ἄνδρου.

ΛωλοΠαναγιά. Παλαιὸς βυζαντινὸς ναὸς τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* εἰς τὸ χωρίον Μεσαθοῦρι. Λέγεται κοινῶς *ΛωλοΠαναγιά*, διότι κατὰ τὴν ἐν τῷ χωρίῳ τελουμένην πανήγυριν τῆς 15 αὐγούστου, ἐπέτειον τοῦ ναοῦ ἢ εὐθυμία τῶν πανηγυριστῶν ἐφθανε πολλάκις μέχρι *λωλάδας* (τρέλλας). Ἐκ

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 592.

2. Δ. Π. Πασχάλη, Δώδεκα ἐν Ἄνδρῳ Βυζαντινὰ Μοναστήρια. «Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τ. IB' (1936), σ. 19—45.

τῆς μέθης δὲ καὶ κραιπάλης καὶ ξηριδες συχνὰ ἐλάμβανον χώραν καὶ τραυματισμοὶ ἐνίοτε καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ ἦθη ἦσαν ἀγροικότερα. Εὐτυχῶς τὰ ἔκτροπα ταῦτα ἠδυνήθη νὰ καταστειλῆ ὁ ὄντως ἀξίος τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐπίσκοπος Ἄνδρου καὶ Κέας Μητροφάνης διὰ τε καταλλήλου κηρύγματος καὶ τῶν κατ' ἰδίαν παραινήσεων.

Εἶνε δ' ὁ ναὸς βυζαντινὸν κτίσμα, κυλινδροειδῆ φέρων τροῦλλον. Ἀνηγέρθη πιθανότατα κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1879 γενομένην κατ' ἀτυχῆ ἔμπνευσιν ἀνακαινιστῶν τοῦ οὐδὲν σχεδὸν ἐν αὐτῷ τὸ παλαιὸν ἀπέμεινεν ἀνέπαφον. Ἡ δὲ μεγέθυνσις τοῦ ναοῦ ἠλλοίωσε καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ διάγραμμα.

Ἐν χρόνοις παρωχημένοις καὶ τοῦ ναοῦ τούτου τὰ τοιχία ἦσαν καθωραϊσμένα διὰ πολλῶν καὶ ἀξίων λόγου ἀγιογραφικῶν παραστάσεων ἐφ' ὕγρασις (a fresco). Ἀλλὰ σήμερον καὶ ἐκ τῶν νωπογραφιῶν τούτων οὐδὲν διασφύζεται. Ἐφηροδόσθη καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀξιοθρήνητον ἐν Ἄνδρῳ σύστημα τοῦ καλύπτειν τὰ πάντα δι' ἐπιχρισμάτων ἀμμοκονίας ἢ δι' ἀσβέστου διαλελυμένης πρὸς εὐτρέπισιν δῆθεν κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν.

Καὶ τὸ παλαιὸν δὲ τοῦ ναοῦ δρύφακτον ἔπесе θῦμα τῆς ἀνακαινιστικῆς μανίας, ἐξηφανίσθησαν δὲ καὶ ἐν τῷ ναῷ παλαιαὶ καλλιτεχνικαὶ εἰκόνες, αἱ ὑπάρχουσαι δὲ σήμερον ἐν αὐτῷ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον προϊόντα τῆς ἀμαθεστέρας καλογηρικῆς ἀγιογραφίας. Μοναδικὴν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐφ' ἧς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·

*Δέσις τοῦ πανιερωτάτου ἀγίου Ἄνδρου
κυροῦ Ἰωάσαφ, 1769.*

Οὕτω δὲ καθωρθώθη ἀναλγήτως οὐδὲν σχεδὸν ν' ἀπομείνη ἐν τῷ ναῷ μνημεῖον τῆς παλαιᾶς ἀγλαΐας, ν' ἀπολέση δὲ τὸ ἱερὸν βυζαντινὸν τοῦτο κτίσμα κατὰ μέγα μέρος τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ εὐλόγως ἠδύνατο νὰ ἐλκύη παρὰ τοῖς φιλαρχαίοις καὶ φιλοτέχνους.

(Συνεχίζεται)